

Sustabdyti potvynį: *cordon sanitaire* strategijos taikymas Lietuvos politinėje sistemoje

Andrius Vyšniauskas

Vytauto Didžiojo universitetas

Vytautas Magnus university

andrius.vysniauskas@vdu.lt

Santrauka. Straipsnyje apžvelgiama *cordon sanitaire* strategija, kuria sisteminiai politinio lauko žaidėjai siekia izoliuoti antisistemines partijas. *Cordon sanitaire* yra dažnai politikos moksluose vartojamas terminas, tačiau Lietuvos atveju jis nėra pakankamai suprantas. Tai ypač išryškėjo per pastaruosius Lietuvos Seimo rinkimus, kilus diskusijai dėl *cordon sanitaire* strategijos taikymo politinei partijai „Nemuno aušra“. Šiame straipsnyje siekiama konceptualizuoti *cordon sanitaire* strategijos veikimo mechanizmą ir empiriniais duomenimis atsakyti į klausimus, ar įmanoma Lietuvos politinėje sistemoje taikyti *cordon sanitaire* strategiją, kodėl šios strategijos taikymo idėja nebuvo įgyvendinta per pastaruosius Seimo rinkimus, nors ir siūlyta.

Reikšminiai žodžiai: *cordon sanitaire*, „Nemuno aušra“, Seimo rinkimai, partijos, demokratija.

Stopping the Flood: The Application of the Cordon Sanitaire Strategy in the Lithuanian Political System

Summary. The article examines the *cordon sanitaire* strategy, used by mainstream political actors to isolate anti-system parties. *Cordon sanitaire* is a term commonly encountered in political science, but in the case of Lithuania, it is not sufficiently understood. This became particularly evident during the most recent Lithuanian parliamentary elections, when a debate emerged regarding the possible application of the *cordon sanitaire* strategy toward the political party “Nemuno aušra” (Dawn of the Nemunas). This article aims to conceptualize the operational mechanism of the *cordon sanitaire* strategy and, based on empirical data, answer the following questions: is it possible to apply the *cordon sanitaire* strategy in the Lithuanian political system? Why was the idea of applying this strategy not implemented during the last parliamentary elections, even though it was proposed?

Keywords: *cordon sanitaire*, “Nemuno aušra”, parliamentary elections, political parties, democracy.

Įvadas

Lietuva turi ilgą ir spalvingą antisisteminių, populistinių partijų tradiciją, kurios ištakų galime ieškoti 2000 m. Seimo rinkimuose. Nuo tada kiekvienuose Seimo rinkimuose matome antisisteminius, populistinius įvardijamas vieną ar dvi naujas, į parlamentą prasibraunančias partijas, kurios pakeičia prieš tai rinkimuose sėkmės sulaukusias tos pačios kategorijos politines jėgas. Prieš kiekvienus Seimo rinkimus kyla ta pati diskusija, ką sisteminiams partijoms daryti su šiais sistemos naujokais. Šios politikų pastangos savotiškai primena pamario regiono gyventojų kasmetines pastangas sustabdyti Nemuno

Received: 25/07/2025. **Accepted:** 11/08/2025.

Copyright © 2025 Andrius Vyšniauskas. Published by the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania. This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence \(CC BY 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

deltos potvynius: kiekvienais metais stengiamasi tą padaryti, kiekvienais metais ieškoma naujų būdų, kiekvienais metais potvynis prasiveržia ir netrukus nyslūgsta.

Prieš 2024 m. Seimo rinkimus didžiausios parlamentinės partijos Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų pirmininkas Gabrielius Landsbergis pasiūlė politinėms partijoms ir prezidentui burti „sanitarinį kordoną“ prieš naują, gana radikalią, antisistemine, populistinę politinę partiją „Nemuno aušra“ bei Konstitucinio Teismo dėl antisemitinių pasisakymų sulaužiusiu priesaiką pripažintą jos lyderį Remigijų Žemaitaitį¹. Šis pasiūlymas sukėlė įvairių komentarų ir aštrius debatus, tačiau kartu tai paskatino parlamentines partijas apibrėžti savo principines pozicijas dėl „Nemuno aušros“².

Cordon sanitaire – politikos moksluose dažnai vartojama sąvoka. Dėl jos vartojimo viešajame rinkimų diskurse atkreiptas dėmesys į *cordon sanitaire* kaip mokslinį fenomeną ir kartu parodyta, kiek mažai apie tai supranta tiek visuomenė, tiek politinio lauko dalyviai. Iš dalies taip yra dėl to, kad *cordon sanitaire* Lietuvos politikos mokslų erdvėje yra gana menkai išanalizuotas fenomenas. Šio straipsnio tikslas – užpildyti šią politikos mokslų spragą. Analizuodamas *cordon sanitaire* siekiu: 1) paaiškinti ir konceptualizuoti *cordon sanitaire* strategiją Lietuvos politikos mokslų lauke; 2) apibrėžti sąlygas, kurių reikia norint efektyviai taikyti *cordon sanitaire* strategiją; 3) empiriškai patikrinti egzistuojant suformuluotas sąlygas; 4) atsakyti į klausimą, ar per 2024 m. Lietuvos Seimo rinkimus (po jų) buvo galimybė taikyti *cordon sanitaire* strategiją ir kodėl tai nepadaryta.

Kaip politinė sistema gali kovoti su antisisteminių politinių jėgų iškilimu

Lietuva nėra vienintelė valstybė, kuri susiduria su „populistinių“, „antisisteminių“, „radikalių“, „kraštutinių“ politinių jėgų iškilimu. Šį fenomeną patiria daugelis demokratinų valstybių. Priimta manyti, kad tokių partijų iškilimas yra problema, kurios sprendimo reikia ieškoti. Todėl prieš prieidamas prie pagrindinės šio straipsnio analizės temos neišvengiamai turiu atsakyti į klausimą: kokias alternatyvias strategijas sisteminės partijos gali naudoti kaip atsaką į antisisteminių politinių jėgų iškilimą?

Noriu pabrėžti, kad šiame straipsnyje apibūdindamas partijas, prieš kurias yra taikoma *cordon sanitaire* ar kitos strategijos (jas išvardinsiu netrukus), kaip sinonimus vartoju sąvokas „antisisteminės“, „populistinės“, „kraštutinės“, „radikalios“, „ekstremistinės“. Kadangi mokslininkai, diskutuodami apie tą patį fenomeną, renkasi kiek skirtingą žodyną, dėl aiškumo stengiuosi daugeliu atvejų vartoti sąvoką „antisisteminės partijos“ kaip apibūdinimą tų partijų, prieš kurias naudojama *cordon sanitaire* ar kitos strategijos. Juolab kad mokslinėje literatūroje sutariama, jog kalbėdami apie *cordon sanitaire* kalbame apie „sisteminių“, „įsitvirtinusių“, „meistryminių“ partijų bendrą veikimą prieš kitas partijas, kurios iškrenta iš bendro politinės sistemos konteksto.

Taigi, kokias strategijas sisteminės partijos gali rinktis susidūrusios su antisisteminių partijų grėsme? Williamas M. Downsas siūlo modelį, kuriame išskiria 7 strategines kryptis (žr. 1 schemą). Jo manymu, kai partinė sistema susiduria su antisisteminių partijų iškilimu, ji pirma turi pasirinkti: bendrauti ar nebendrauti su nauju politinio lauko dalyviu. Pasirinkus bendravimo kelią partijos gali arba perimti antisisteminės partijos politiką (S2a), arba eiti į aktyvų bendradarbiavimą su šia politine jėga (S2b). Pasirinkus aktyvaus bendradarbiavimo kelią, būtina apsispręsti, kuriuo lygmeniu tai bus daroma: parlamente (S2b.1), vyriausybėje (S2b.2) ir (ar) per rinkimų kampaniją (S2b.3) (pavyzdžiui, abipusė parama antruose rinkimų turuose mažoritarinėje dviejų turų sistemoje)³.

Jeigu pasirenkamas nebendravimo kelias, svarbu apsispręsti, ar antisisteminė politinė jėga bus ignoruojama (S1a) ar izoliuojama (S1b). Jeigu pasirenkamas izoliacijos kelias, natūraliai tenka rinktis, kojomis priemonėmis tai daryti: teisinio apribojimo (S1b.1) ar blokuojančios koalicijos (S1b.2) (*cordon*

¹ Stankevičius, A. Landsbergis ragina prezidentą burti „sanitarinį kordoną“ prieš radikalus valdžioje. *LRT.LT*, 2024-09-04. Prieiga per internetą: <https://tinyurl.com/ctnye5n4> [žiūrėta 2025-07-25].

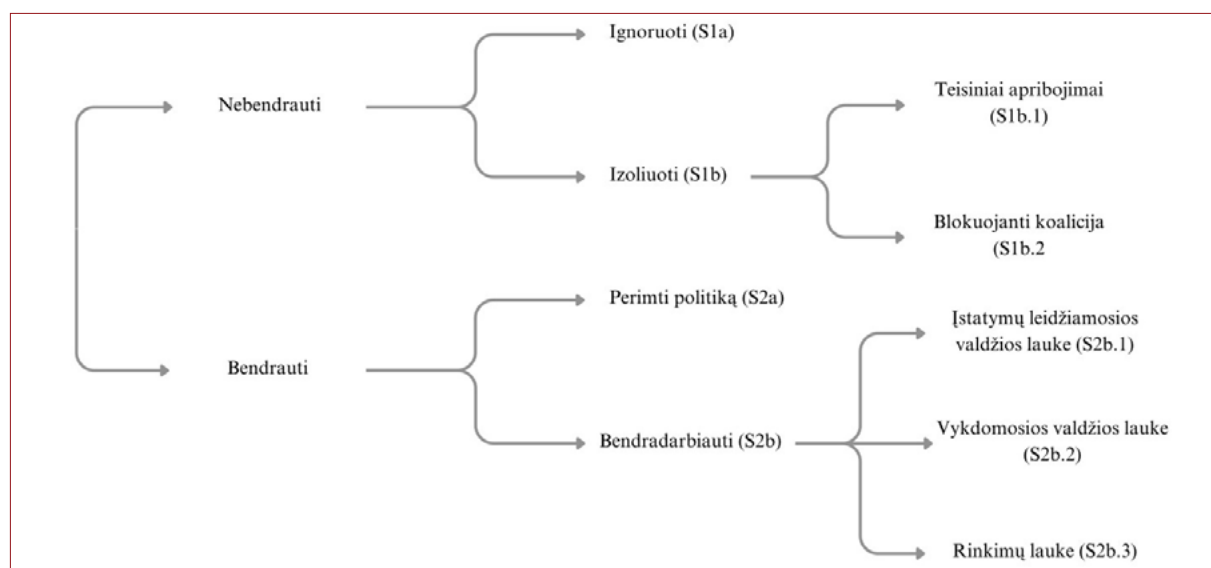
² Lybertytė, A.; Skėrytė, J. Blinkėvičiūtė apsigalvojo: koalicija su Žemaitaičio „Nemuno aušra“ yra sunkiai suvokiama. *LRT.LT*, 2024-09-06. Prieiga per internetą: <https://tinyurl.com/m5upfenw> [žiūrėta 2025-07-25].

³ Downs, W. M. How Effective Is the Cordon Sanitaire? Lessons from Efforts to Contain the Far Right in Belgium, France, Denmark and Norway. *Journal of Conflict and Violence Research*, 2002, Vol. 4 (1), p. 32–51.

sanitaire) strategija. Ignoravimo strategija (S1a) yra iš esmės įmanoma tada, kai partija itin radikali ir nesulaukia reikšmingesnio rinkėjų palaikymo. Tačiau partijai augant ir sulaukiant reikšmingesnės sėkmės, kitoms partijoms ją ignoruoti darosi sunkiau⁴.

1 schema

Williamo M. Downso pasiūlytas modelis

Blokuojančių politinių koalicijų formavimas (S1b.2) (*cordon sanitaire*), pasak mokslininko, yra labiausiai paplitusi nebendradarbiavimo su antisistemine partijomis forma. Vis dėlto, W. M. Downso vertinimu, ji turi ryškių neigiamų aspektų. *Cordon sanitaire* gali lemti formavimąsi nenatūralių didžiųjų koalicijų, kurios dėl nesuderinamų vertybinių pozicijų ilgainiui išsivelia į vidines kovas dėl postų, biudžeto, politikos sprendimų ir kitų kasdienių valdymo priemonių. Didžiosios koalicijos rinkėjams gali atrodyti dar esančios elitinės, nutolusios nuo žmonių ir neefektyvios, o tai dar labiau skatina kraštutinių jėgų antisisteminius naratyvus⁵.

Anna Sophie Heinze apibendrinama kitų mokslininkų darbus išskiria 6 nebendravimo ir 2 bendravimo su antisistemine partijomis strategijas (žr. 1 lentelę). Nors jos išskiriamos strategijos iš esmės sutampa su W. M. Downso pasiūlytomis, ji išskiria ir naujas strategines kryptis, kurios nutolsta nuo W. M. Downso pasiūlytų strategijų: (4) demonizavimo (kai bandoma antagonistinę partiją sugręsminti); (5) nuslopinimo (kai siekiama pakeisti antisisteminei partijai palankią politinę darbotvarkę) ir (6) atlaikymo (kai tiesiog bandoma laimėti argumentų debatus prieš kraštutinę partiją)⁶.

1 lentelė

Annos Sophie Heinze pasiūlytas modelis

Nebendravimo strategija	Bendravimo strategija
(1) ignoravimas	(7) prisitaikymas (politikos perėmimas)
(2) teisinis apribojimas	(8) bendradarbiavimas (egzekutyvinis, legislatyvinis, elektoralinis)
(3) <i>cordon sanitaire</i> (blokuojanti koalicija)	
(4) demonizavimas	
(5) nuslopinimas	
(6) atlaikymas	

⁴ *Ibidem*, p. 37–38.

⁵ *Ibidem*, p. 38.

⁶ Heinze, A. S. Strategies of Mainstream Parties towards Their Right-Wing Populist Challengers: Denmark, Norway, Sweden and Finland in Comparison. *West European Politics*, 2018, Vol. 41 (2), p. 287–309.

Tjitske Akkerman ir Matthijsas Rooduijn aptardami antisisteminių partijų įtraukimo ir izoliavimo kelius politinėje sistemoje daro išvadą, jog sisteminės partijos mano, kad radikalių partijų įtraukimas į sistemą leis „suvaldyti drakoną“. Pasak mokslininkų, įtraukimo-moderavimo teiginį labiausiai remia tie, kurie tiki, jog visiškas radikalių partijų dalyvavimas demokratinėse institucijose ir procedūrose pakeis jų radikalią prigimtį ir ideologiją. Manoma, kad antisisteminių partijų įtraukimas į politinę sistemą turi moderuojamą efektą, nes būdamos valdžioje jos turės spręsti kasdienes, sisteminės problemas („taisyti duobes keliuose ir nuotekų sistemas“), todėl negalės skirti daug dėmesio ir energijos ideologiniam radikalizmui⁷.

Ypač įdomią analitinę prieigą analizuodamas tarpukario politines sistemas Vakarų Europoje pateikia Giovanni Capoccia. Jo nuomone, visos kraštutinės jėgos – fašistai (naciai) ir komunistai – tarpukariu į valdžią atėjo ištikus politinėms krizėms. Vis dėlto geriausiai politines krizes atlaikė ir kartu demokratijas nuo kraštutinių jėgų apgynė tos šalys, kurios turėjo labiausiai išvystytus teisinius apsaugos prieš ekstremizmą mechanizmus. Daugelis šių mechanizmų buvo priimti ištikus politinėms krizėms arba po jų, kaip sąmoningas demokratinų elitų atsakas į radikalizmo iškilimą. G. Capoccia išskiria Čekoslovakijos, Suomijos ir Belgijos atvejus⁸.

Stefanas Rummensas ir Koenas Abtsas mano, kad tradicinės partijos turėtų perimti ne ekstremistinių partijų politiką ar idėjas, o jų keliamus klausimus ir rūpesčius, įtraukdamos juos į savo politinę darbotvarkę, tačiau nesileisti į bendradarbiavimą su pačia ekstremistine partija. Pasak mokslininkų, taip tradicinės partijos atliktų ekstremistinių partijų indėlio į demokratinį procesą filtro funkciją ir užtikrintų visų piliečių lygaus dalyvavimo demokratijos procese galimybę⁹.

Visas šias mokslininkų pasiūlytas strategijas reikia vertinti kaip idealius modelius, kurie realybėje dažniausiai netaikomi gryna forma¹⁰. Partijos dažniausiai naudoja šių strategijų kombinacijas norėdamos pasiekti optimalaus rezultato, o ir nacionalinis kontekstas yra ypač svarbus. Pavyzdžiui, neretai partijos nacionaliniu lygmeniu antisisteminei partijai taiko *cordon sanitaire*, bet vietos lygmeniu, formuojant vietos valdžią, bendradarbiauja. Šiame kontekste verta paminėti Prancūzijos nacionalinio fronto (nuo 2018 m. Nacionalinis sambūris) atvejį, kai partijai nacionaliniu lygiu taikomas ryškus *cordon sanitaire* (Prancūzijoje pastaruoju metu vadinamas *Front Republicain*), bet jau nuo 1986 m. centro dešiniosios partijos savivaldos lygmeniu gana sėkmingai su ja bendradarbiaujama tiek vietos valdžios rinkimuose, tiek formuojant vietos valdžią. Tam svarią įtaką daro dviejų turų mažoritarinė rinkimų sistema. Nacionalinio fronto kandidatai dažnai atsiduria trečioje pozicijoje po centro dešiniųjų ir centro kairiųjų kandidatų, todėl jų parama ir balsai yra išskirtinės vertės¹¹. Taip pat neretai bandoma suformuoti mišrias strategijas, pavyzdžiui, ne tik taikyti *cordon sanitaire*, bet ir perimti antisisteminių partijų darbotvarkę.

Kuri iš strategijų – bendradarbiavimo ar izoliavimo – yra pati efektyviausia? Vieno atsakymo mokslinėje literatūroje nėra. Štai Williamas M. Downsas yra už „konstruktyvų bendradarbiavimą“, nes, jo nuomone, kraštutinės partijos, įtrauktos į valdžią, pradeda moderuoti savo poziciją, tampa pragmatiškos¹². Jørgenas Eikvaras Axelsenas pabrėžia, kad motyvacija partijoms taikyti *cordon sanitaire* mažėja tada, kai tarp rinkėjų antisisteminės partijos politikos pozicijos tampa vis priimtinesnės, nes tada menksta motyvacija laikytis *cordon sanitaire* kaip socialinės normos. Atitinkamai izoliuotos partijos, siekdamos

⁷ Akkerman, T.; Rooduijn, M. Pariahs or Partners? Inclusion and Exclusion of Radical Right Parties and the Effects on Their Policy Positions. *Political Studies*, 2015, Vol. 63 (5), p. 1140–1157.

⁸ Capoccia, G. Defending Democracy: Reactions to Political Extremism in Inter-war Europe. *European Journal of Political Research*, 2001, 39 (4), p. 431–460.

⁹ Rummens, S.; Abts, K. Defending Democracy: The Concentric Containment of Political Extremism. *Political Studies*, 2010, Vol. 58 (4), p. 649–665.

¹⁰ Heinze, S. A. *Strategies of Mainstream Parties towards Their Right-Wing Populist Challengers: Denmark, Norway, Sweden and Finland in Comparison*, p. 290.

¹¹ Downs, W. M. How Effective Is the Cordon Sanitaire? Lessons from Efforts to Contain the Far Right in Belgium, France, Denmark and Norway, p. 42–43.

¹² *Ibidem*, p. 32.

valdžios, bando keisti elgesį, pašalindamos iš savo gretų radikalesnius narius, atsisakydamos radikalios retorikos ir savo įvaizdį susiedamos su asmeniniu lyderio įvaizdžiu¹³. Stefano Rummenso ir Koeno Abtso nuomone, dėl izoliacijos strategijų ir antiekstremistinių teisės normų taikymo dažnai smarkiai sumažėja ekstremistinių partijų proveržio galimybės. O kitų politinių partijų abejingumas ar net bendradarbiavimas sudaro palankesnes sąlygas šių partijų proveržiui¹⁴.

Wernerio Krause'o, Deniso Coheno ir Tariko Abou-Chadi 2023 m. atliktoje lyginamojoje analizėje daroma išvada, kad prisitaikymas prie antisisteminių partijų neduoda rezultatų. Pasak mokslininkų, tokia strategija nemažina antisisteminių partijų palaikymo, atvirkščiai – skatina vis daugiau rinkėjų palikti sisteminės partijas ir balsuoti už antisistemines politines jėgas¹⁵. Anna Sophie Heinze argumentuoja, kad *cordon sanitaire* ir „atlaikymo“ strategija partijoms ilguoju laikotarpiu labiau atsiperka nei tos strategijos, kuriomis siekiama bendradarbiauti su antisisteminiu politinio lauko žaidėju¹⁶.

Vis dėlto Tjitske Akkerman ir Matthijso Rooduijno tyrimas rodo, kad *cordon sanitaire* taikymas neturi akivaizdaus poveikio izoliuotų partijų politinei darbotvarkei. Tirtos izoliuotos partijos per du dešimtmečius nei reikšmingai radikalizavosi, nei sušvelnino savo pozicijas. Analizė taip pat rodo, kad priešingos, įtraukimo grindžiamos, strategijos taip pat neskaito deradikalizacijos¹⁷.

Maria Sigridur Finnsdottir pateikia įdomią išvagę, kad *cordon sanitaire* daro ir gana netikėtą neigiamą poveikį radikaliesiems dešiniams: atsisakydamos bendradarbiauti su radikaliaja dešine, pagrindinės partijos riboja radikaliųjų dešiniųjų partijų ir jų narių socialinius ryšius, taip sumažindamos jų prieigą prie žinių, išteklių, tarpininkavimo galimybių ir kitų resursų¹⁸.

Giovanni Capoccia savo analizėje pateikia išvadą, kad totalitarinių partijų įtraukimo strategija, pasirinkta Italijoje ir Vokietijoje, buvo pavojinga ir nesėkminga, nors trumpuoju laikotarpiu ir sustabdė ekstremizmą. Tuo laikotarpiu sėkmingiausiai suveikė tos strategijos, kuriomis siekta ekstremistines partijas politiškai atskirti ir teisiškai apriboti, kartu derinant su nuosaikesnių partijų bandymu perimti ekstremistų elektoratą ir atskiras jų grupes¹⁹.

Galima apibendrinti, kad vieno aiškaus atsakymo, kuri strategija yra geriausia, nėra, o tyrimų rezultatai mažų mažiausiai nėra vienareikšmiai. Aiškesnis sutarimas yra tik dėl to, kad sėkmingiausias kelias yra derinti bendradarbiavimo ir izoliavimo strategijas, atsižvelgti į vietos ir laikmečio kontekstą. Taip pat aišku, kad ši politikos mokslo sritis verta didesnio dėmesio.

Istorinis kontekstas: *cordon sanitaire*, *brandmauer*, *front républicain*, *conventio ad excludendum*, *arco costituzionale*

Kas yra *cordon sanitaire*? *Cordon sanitaire* (liet. sanitarinė užtvara arba sanitarinis kordonas) yra prancūzų kalbos terminas, pasiskolintas iš visuomenės sveikatos literatūros, kurioje jis reiškia ribas, atskiriančias užkrėtą ir neužkrėtą populiaciją. Politikos mokslų literatūroje šis terminas vartojamas siekiant apibrėžti ribas, kurios nustatomos tarp tradicinių politinių jėgų ir radikalesnių politinių partijų²⁰. Stuartas J. Turnbullas-Dugartė'as *cordon sanitaire* apibūdina kaip dažnai taikomą strategiją, kai radikalios

¹³ Axelsen, J. E. The Cordon Sanitaire: A Social Norm-based Model. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 2024, Vol. 34 (2), p. 277–297.

¹⁴ Rummens, S.; Abts, K. Defending Democracy: The Concentric Containment of Political Extremism, p. 659.

¹⁵ Krause, W.; Cohen, D.; Abou-Chadi, T. Does Accommodation Work? Mainstream Party Strategies and the Success of Radical Right Parties. *Political Science Research and Methods*, 2023, Vol. 11 (1), p. 172–79.

¹⁶ Heinze, S. A. Strategies of Mainstream Parties towards Their Right-Wing Populist Challengers: Denmark, Norway, Sweden and Finland in Comparison, p. 305.

¹⁷ Akkerman, T.; Rooduijn, M. Pariahs or Partners? Inclusion and Exclusion of Radical Right Parties and the Effects on Their Policy Positions, p. 1154.

¹⁸ Finnsdottir, M. S. Far-Right Cooperation: Gender, Political Networks, and the Cordon Sanitaire in the European Parliament. *European Union Politics*, 2024, Vol. 25 (4), p. 772–798.

¹⁹ Capoccia, G. Defending Democracy: Reactions to Political Extremism in Inter-war Europe, p. 449.

²⁰ Finnsdottir, M. S. Far-Right Cooperation: Gender, Political Networks, and the Cordon Sanitaire in the European Parliament, p. 794.

dešinės partijos yra eliminuojamos iš vyriausybės formavimo proceso²¹. Williamas M. Downsas *cordon sanitaire* apibūdina kaip plačių antiekstremistinių partijų „bloką“ arba „didžiųjų“ koalicijų formavimą tarp daugumos ar visų išsivertusių partijų, siekiant užkirsti kelią kraštutinei dešinei dalyvauti vykdymojoje valdžioje²². Jørgenas E. Axelsenas *cordon sanitaire* apibrėžia kaip kolektyvinį atsisakymą bendradarbiauti su politine partija iš principo²³. Apibendrintai galime teigti, kad Europos politikoje *cordon sanitaire* yra partijų taikoma kolektyvinė strategija, kuria sisteminės partijos siekia politinėje sistemoje izoliuoti konkrečias antisistemines partijas. Praktikoje tai reiškia formalią arba neformalią sisteminių partijų sąjungą, užkertant kelią antisisteminiams partijoms patekti į vykdomąją valdžią.

Pastaruoju metu diskutuojant apie tokias sisteminių partijų strategijas kaip *cordon sanitaire* daugiausia kalbama apie kraštutinės dešinės partijų izoliavimą. Vis dėlto istoriškai ši strategija nebuvo taikoma vien kraštutinės dešinės partijoms, bet galėjo būti naudojama izoliuoti bet kokioms partijoms, kurios buvo matomos kaip netelpančios politinėje sistemoje, pavyzdžiui, komunistams²⁴.

Cordon sanitaire fenomenas politikos lauke egzistuoja jau bemaž šimtmetį ir per šį laiką turėjo daug įvairių pavadinimų. Jie varijuoja priklausomai nuo nacionalinio konteksto. Štai Vokietijoje per pastaruosius rinkimus plačiai diskutuota apie *brandmauer* (liet. ugniasienė)²⁵. Tai yra vokiškas tos pačios *cordon sanitaire* strategijos atitikmuo. *Brandmauer* apibūdinamas kaip sisteminių partijų principinis nesuderinamumas su partija „Alternatyva Vokietijai“ (vok. *Alternative für Deutschland, AfD*)²⁶.

Prancūzijoje vartojamas *Front Républicain* (liet. respublikonų frontas) terminas. Prancūzijos politiniame lauke jis vartojamas kaip šios šalies sisteminių partijų strategija susivienyti, ypač antrame mažoritarinės rinkimų sistemos ture, prieš kraštutinės dešinės Nacionalinį frontą. *Front Républicain* strategija ypač tapo aktuali nuo 2002 m. Prancūzijos prezidento rinkimų, kai pirmą kartą kraštutinės dešinės kandidatas – Jeanas Marie Le Penas – pateko į antrą rinkimų turą. Jame politinės kairės ir dešinės partijos su *Front Républicain* šūkiu susivienijo prieš J. M. Le Peną, už centro dešinįjį kandidatą prezidentą Jacques'ą Chiracą²⁷.

Daugelis mokslininkų sutaria, kad pirmą kartą *cordon sanitaire* politinėje kalboje buvo pavartotas 1919 m. Prancūzijos ministro pirmininko Georges'o Clemenceau Paryžiaus taikos konferencijoje. G. Clemenceau pasiūlė sukurti gynybinį aljansą tarp naujai susikūrusių nepriklausomų Rytų Europos valstybių prieš bolševikų grėsmę ir jį pavadino *cordon sanitaire*. Nors terminas pirmiausia pavartotas tarptautinių santykių kontekste, įgavo populiarumą ir vidaus politikos kontekstuose. Ypač po Antrojo pasaulinio karo, kai radikalių jėgų grėsmė buvo ypač aktualizuota nenorint, kad pasikartotų Antrojo pasaulinio karo scenarijus, ir dėl komunizmo grėsmės. Sutariama, kad šių dienų politikos leksikone šis terminas išsivertino po 1988 m. Belgijos savivaldos rinkimų, kai šios šalies politinės jėgos oficialiai sutarė naudoti *cordon sanitaire* strategiją prieš radikalią kraštutinės dešinės partiją „Vlaams Blok“ (liet. flamandų blokas). Pasirašiusieji susitarimą išsipareigojo, kad jų partija nesudarys jokių politinių susitarimų ar išsipareigojimų su „Vlaams Blok“, to nedarys nei demokratiškai išrinktų institucijų – savivaldybių, provincijų, regionų, nacionalinio ar Europos – lygmeniu, nei rinkimų šiuose valdžios lygmenyse kontekste²⁸.

²¹ Turnbull-Dugarte, S. J. Public Support for the Cordon Sanitaire: Descriptive Evidence from Spain. *Party Politics*, 2024, Vol. 31 (4), p. 1–9.

²² Downs, W. M. How Effective Is the Cordon Sanitaire? Lessons from Efforts to Contain the Far Right in Belgium, France, Denmark and Norway, p. 38.

²³ Axelsen, J. E. The Cordon Sanitaire: A Social Norm-based Model, p. 277.

²⁴ Van Spanje, J. Parties beyond the Pale: Why Some Political Parties Are Ostracized by Their Competitors While Others Are Not. *Comparative European Politics*, 2010, Vol. 8(3), p. 354–83.

²⁵ Wilke, P. Germany's Far-Right 'Firewall' Cracks. *Politico.eu*, 2023-10-04. Prieiga per internetą: <https://tinyurl.com/y7j6ehj3> [žiūrėta 2025-07-25].

²⁶ Schroeder, W.; Ziblatt, D.; Bochert, F. Brandmauer – Still Alive!: Empirical Findings on Support for the AfD by Established Parties in Eastern Germany (2019–2024). *WZB Berlin Social Science Center*, 2025-01. Prieiga per internetą: <https://tinyurl.com/4jv9akth> [žiūrėta 2025-07-25].

²⁷ Forstenzer, J. Will the 'front républicain' carry Macron to power? *LSE Blog*, 2017-05-01. Prieiga per internetą: <https://tinyurl.com/ykcksyyp> [žiūrėta 2025-07-25].

²⁸ Biard, B. Challenging the Cordon Sanitaire in Belgium: A Diachronic Analysis. *Belgian Exceptionalism. Belgian Politics between Realism and Surrealism* / Eds. Didier Caluwaerts, Min Reuchamps. London: Routledge, 2021, p. 79–91.

Italijos politinėje sistemoje vartojami du *cordon sanitaire* atitinkantys terminai: *Conventio ad Excludendum* (liet. susitarimas atskirti), reiškiantis komunistų izoliavimą nuo vykdomosios valdžios, ir *Arco Costituzionale* (liet. konstitucinė arka), kuriuo buvo apribotas buvusių fašistų grįžimas į politinį procesą.

Verta paminėti ir Belgijos Valonijos regione egzistuojantį *cordon sanitaire médiatique* reiškinį. Tai yra formalizuotas prancūzakalbės regiono žiniasklaidos sprendimas per rinkimų kampaniją nesuteikti tiesioginio eterio asmenims, kurie yra susiję su partijomis, laikomomis „itin priešiškomis laisvei“. Šis draudimas yra teisiškai įtvirtintas Aukščiausiosios audiovizualinės tarybos sprendimu, ir nors jis taikomas tik per rinkimų kampanijas, daugelis redaktorių jo paiso nuolat. Teigiama, kad *cordon sanitaire médiatique* prisideda prie išskirtinio Valonijos politinio lauko reiškinių – menko rinkėjų palaikymo kraštutinėms partijoms²⁹.

Taigi, matome, kad *cordon sanitaire* strategija turi daug skirtingų istorinių pavadinimų ir naudojama daugelyje Europos demokratijų tada, kai kyla radikalių, antisisteminių politinių jėgų grėsmė. Istorškai ši strategija turėjo labai svarbią reikšmę politinių sistemų formavimuisi. Šiuo metu apie ją diskutuojama vis daugiau – nuo Vokietijos iki Lietuvos, – kai kraštutinių jėgų stiprėjimas ir politinė poliarizacija auga. Keista, kad jai skiriama ne itin daug dėmesio politikos mokslų paradigmoje, o ypač Lietuvoje. Šiuo straipsniu siekiama bent iš dalies užpildyti egzistuojantį vakuumą.

Kaip veikia *cordon sanitaire*

Pagrindinė priežastis, kurią partijos nurodo siekdamas paaiškinti kitų partijų izoliaciją, – tai šių radikalių, antisisteminių politinių jėgų „nepriimtinos“ ideologijos³⁰. *Cordon sanitaire* strategija yra grindžiama įsitikinimu, kad izoliuojant ir strategiškai atskiriant radikalius politinius aktorius yra įmanoma apsaugoti liberalios demokratijos institucijas nuo nepriimtinių vertybių ir veiksmų, kurie gali pakenkti pačiai demokratinei sistemai³¹.

Cordon sanitaire veikimas susideda iš kelių esminių mechanizmų. Pirmiausia *cordon sanitaire* strategija tarnauja kaip kartelinis susitarimas dėl prieigos prie valstybės resursų ir įtakos, vienai iš politinio lauko dalių užkertant kelią prie jų prieiti. Manoma, kad, be vyriausybės postų, vykdomosios valdžios resursų, darbotvarkės formavimo galios, bus ribojama partijų, kurioms taikomas *cordon sanitaire*, politinė įtaka, mažinamas jų legitimumas ir matomumas. Antra, manoma, kad taikant *cordon sanitaire* yra signalizuojama piliečiams, kad politinė sistema laiko partijos nuostatas per daug radikaliomis ir nepriimtinomis, todėl tai savotiškai suteikia argumentus nebalsuoti už šią partiją. Trečia, *cordon sanitaire* mažina rinkiminę paramą kraštutinėms partijoms skatinant strateginį balsavimą tarp potencialių jos rėmėjų. Daroma prielaida, kad rinkėjai yra linkę paremti tas partijas, kurios galės iš tikrųjų efektyviai formuoti ar dalyvauti formuojant vyriausybes. Strategiškai atskiriant antisistemines partijas nuo galimybės formuoti koaliciją, rinkėjams signalizuojama, kad balsuoti už jas yra balso švaistymas³².

G. Capoccia's vertinimu svarbiausi instituciniai aktoriai, siekiant apginti demokratiją nuo antisisteminių, ekstremistinių partijų grėsmės, yra vyriausybė, valstybės vadovas ir partijų, pasiryžusių taikyti *cordon sanitaire*, koalicijos. Šiuo atveju yra svarbi pozicija tų partijų, kurios pagal savo ideologiją yra arčiausiai radikalių partijų. Jos turi du pasirinkimus: arba kurti bendrą politikos centre esančių jėgų frontą prieš ekstremistines partijas, arba pirmenybę teikti trumpalaikiams politiniams interesams ir tokio valdančiojo fronto neformuoti. Mokslininko nuomone, būtent tokių ekstremumams artimiausių partijų buvimas stabilizuojančioje valdančiojoje daugumoje leidžia vyriausybėms geriausiai reaguoti į ekstremizmą ir padidina tikimybę, kad visuomenės parama ekstremistinėms grupėms sumažės. G. Capoccia

²⁹ De Jonge, L. The Curious Case of Belgium: Why Is There No Right-Wing Populism in Wallonia? Government and Opposition, 2021, Vol. 56 (4), p. 598–614.

³⁰ Van Spanje, J. Parties beyond the Pale: Why Some Political Parties Are Ostracized by Their Competitors While Others Are Not, p. 357–358.

³¹ Turnbull-Dugarte, S. J. Public Support for the Cordon Sanitaire: Descriptive Evidence from Spain, p. 2.

³² *Ibidem*, p. 2.

išskiria ir valstybės vadovo vaidmenį, ypač pusiau prezidentinėse sistemose. Nors valstybės vadovas negali visiškai ignoruoti stiprių antisisisteminių politinių jėgų, jis dažniausiai gali įsikišti į valdančiųjų koalicijų formavimo procesą ir pasiūlyti preferuojamai koalicijos sudėčiai savo turimą visuomenės paramą. Galiausiai valstybės vadovai tam tikrais atvejais taip pat turi teisinę galią priimti sprendimus, kurie, esant kritinei situacijai, galėtų apginti demokratinį režimą³³.

Stuartas J. Turnbullas-Dugartėas atkreipia dėmesį, kad yra svarbu matuoti, kokia yra visuomenės parama strateginiam antisisisteminių partijų atskyrimui (*cordon sanitaire*). Mokslininko nuomone, tai svarbu, nes marginalizuojamos politinės partijos siekia atstovauti piliečiams, pritariantiems jų dažnai neliberalioms politinėms pažiūroms. Jo nuomone, kad strateginis atskyrimas per *cordon sanitaire* būtų teisėtas, ši aktyvi politinių veikėjų izoliacija turėtų būti palaikoma daugelio piliečių³⁴. S. J. Turnbullo-Dugartėo pateikta visuomenės paramos matavimo metodologija išsamiau bus aptarta kitame skyriuje.

Apibendrinant ankstesnių tyrimų rezultatus, kokių sąlygų reikia norint efektyviai taikyti *cordon sanitaire* strategiją? Pirma, turi atsirasti politinė jėga, kurios idėjos, vertybės ir veiksmai nėra priimtini kitiems politinės sistemos dalyviams. Kitų partijų sprendimas izoliuoti ar ne naują, iš sistemos iškrentančią, partiją, ypač priklauso nuo šios partijos politinio svorio ir ideologinės distancijos nuo kitų partijų. Antra, sisteminės partijos turi priimti strateginį, jų pačių elektoraline nauda paremtą sprendimą, integruoti ar izoliuoti šią partiją. Trečia, partijoms pasirinkus izoliavimo kelią yra svarbi visuomenės parama šiam veiksmui. Ketvirta, jeigu instituciškai įmanoma, svarbi institucinė parama izoliacijos strategijai, pavyzdžiui, valstybės vadovo. Šešta, jau įgyvendinus izoliacijos strategiją turi formuotis kontrolės mechanizmas per visuomenės spaudimą (socialinė norma), žiniasklaidos poziciją ir sisteminių politinio lauko dalyvių savikontrolės mechanizmus. Visos šios sąlygos susiveda į gana sudėtingą, bet kartu ir aiškų *cordon sanitaire* taikymo procesą. Toliau analizuojant *cordon sanitaire* taikymo galimybes Lietuvoje prieš paskutinius Seimo rinkimus bus analizuojamos tik 1–3 sąlygos, nes konkrečiu analizuojamu atveju būtent šiuose etapuose baigėsi diskusijos dėl *cordon sanitaire* taikymo.

Lietuvos atvejis

Tolesnėje analizėje norėčiau nukrypti nuo pasiūlytos *cordon sanitaire* sąlygų sekos ir pradėti nuo trečiosios – visuomenės paramos klausimo. Mano nuomone, būtent visuomenės paramos klausimas yra esminis siekiant suprasti ir partijų strateginius apsisprendimus, todėl tai analizuoti pradžioje yra prasmingiausia.

Analizuojant visuomenės paramos *cordon sanitaire* galimybes susiduriama su metodologine ir duomenų trūkumo problema. Analizuojant kitus tyrimus matyti, kad nėra aiškiai apibrėžtos metodologinės priegios ir gausių atliktų tyrimų pavyzdžių, kurie leistų aiškiai identifikuoti, kaip reikėtų visuomenei užduoti klausimą apie *cordon sanitaire* taikymą. Kaip minėta, ryškesnis metodologijos pavyzdys yra Stuardo J. Turnbullo-Dugartėo studija, kurioje analizuojamos *cordon sanitaire* taikymo galimybės Ispanijos kraštutinės dešinės partijos VOX atžvilgiu³⁵. Šiame straipsnyje S. J. Turnbullas-Dugartėas remiasi priešrinkimine apklausa, kurioje užduodamas klausimas: „*Kalbant apie VOX, kaip manote, ką turėtų daryti kitos partijos?*“. Galimi atsakymo variantai: „*Teisiškai uždrausti*“, „*Blokuoti patekimą į vykdomąją valdžią*“, „*Atsisakyti diskutuoti parlamente*“, „*Diskutuoti, bet nesuteikti priegios prie vykdomosios valdžios*“, „*Elgtis kaip su bet kuria kita partija*“, „*Nežinau*“. Taip pat užduodamas klausimas, ar VOX yra radikalios dešinės partija (atsakymo variantai: „*Yra radikalios dešinės partija*“, „*Nėra radikalios dešinės partija*“). Šie klausimai leidžia gana gerai nustatyti visuomenės nuomonę, ką daryti su partija, kuri didelio rinkėjų rato yra matoma kaip radikalios dešinės politinė jėga. Vis dėlto šis klausimas turi ir Ispanijos politinės sistemos

³³ Capoccia, G. Defending Democracy: Reactions to Political Extremism in Inter-war Europe, p. 437–439.

³⁴ Turnbull-Dugarte, S. J. Public Support for the Cordon Sanitaire: Descriptive Evidence from Spain, p. 7.

³⁵ *Ibidem*, p. 4.

specifikos, kuri būtų sunkiai perkeliama į Lietuvos kontekstą. Atsakymo variantas „Atsisakyti diskutuoti parlamente“ Lietuvoje nebūtų suprastas, nes nėra nei tokios parlamentinės tradicijos, nei Seimo taisyklių, kurios leistų aiškiai išreikšti partijos atsisakymą diskutuoti su kita partija parlamente vykdant įstatymų leidybos procedūrą.

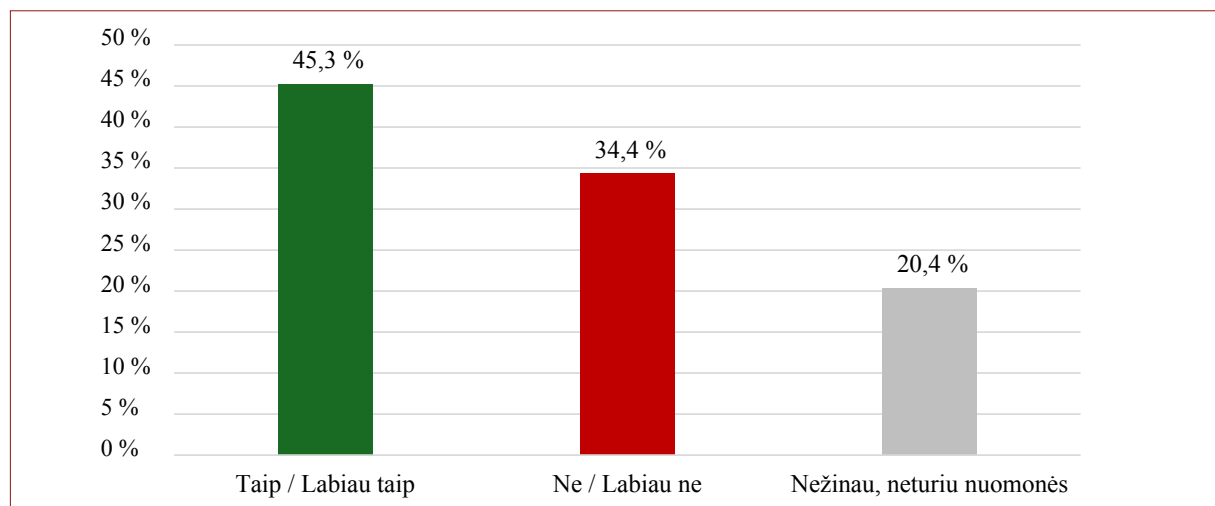
Kaip minėta, susiduriama ir su duomenų trūkumo problema. Mano žiniomis, nei Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto parengtose priešrinkiminėse studijose, nei kituose viešai prieinamuose duomenų rinkiniuose nebuvo pateiktas klausimas, kuris būtų artimas tam, kurį savo tyrime naudojo S. J. Turnbulla-Dugartė, ar kitaip leistų identifikuoti visuomenės nuomonę dėl *cordon sanitaire* taikymo Lietuvos politinėje sistemoje. Pagrindinės sociologinius tyrimus atliekančios bendrovės (*Vilmorus* ir *Spinter tyrimai*) taip pat nurodė panašaus klausimo savo tyrimuose neturėjusios.

Sprendžiant duomenų problemą, kreiptasi į pagrindines parlamentines partijas, klausiant, ar jos savo priešrinkiminėse apklausose naudojo tokius ar panašius klausimus, kurie leistų pamatuoti visuomenės paramą *cordon sanitaire* taikymui³⁶. Vienintelė partija – Tėvynės sąjunga-Lietuvos krikščionys demokratai (toliau – TS-LKD) – nurodė savo priešrinkiminiame tyrime naudojusį panašų klausimą ir sutiko pasidalinti duomenimis. Todėl suprantant tam tikras etines problemas, kurios iškyla naudojant partijos suteiktus duomenis, tačiau nesant pasirinkimo galimybės toliau tyrime bus naudojami šios partijos užsakymu atliktos apklausos duomenys.

TS-LKD užsakymu atliktoje apklausoje³⁷ buvo naudojamas klausimas: „Ar pritariate viešoje erdvėje pasiūlytai pozicijai: po Seimo rinkimų partijos, formuodamos valdančiąją koaliciją, neturėtų kviesti į koaliciją jungtis partijos „Nemuno aušra“, kuriai vadovauja Konstitucinio Teismo dėl antisemitinių pasisakymų šturksčiai pažeidus Konstituciją pripažintas Remigijus Žemaitaitis?“. Atsakymo variantai: „Taip“, „Labiau taip“, „Labiau ne“, „Ne“, „Nežinau, neturiu nuomonės“. Šis klausimas nėra metodologiškai tobulas ir gali būti kritikuotinas dėl perteklinės informacijos pateikimo ir objektyvumo trūkumo. Tačiau kartu platesnė formuluoatė gali būti naudinga respondentui suteikiant kontekstą, kuriame klausimas užduodamas. Bet kuriuo atveju neturint alternatyvos ir suprantant klausimo metodologines problemas tenka remtis juo kaip šaltiniu bandant patikrinti rinkėjų nuomonę dėl *cordon sanitaire* taikymo partijai „Nemuno aušra“.

1 grafikas

Klausimo apie partijos „Nemuno aušra“ neįtraukimą į koaliciją atsakymai visoje imtyje

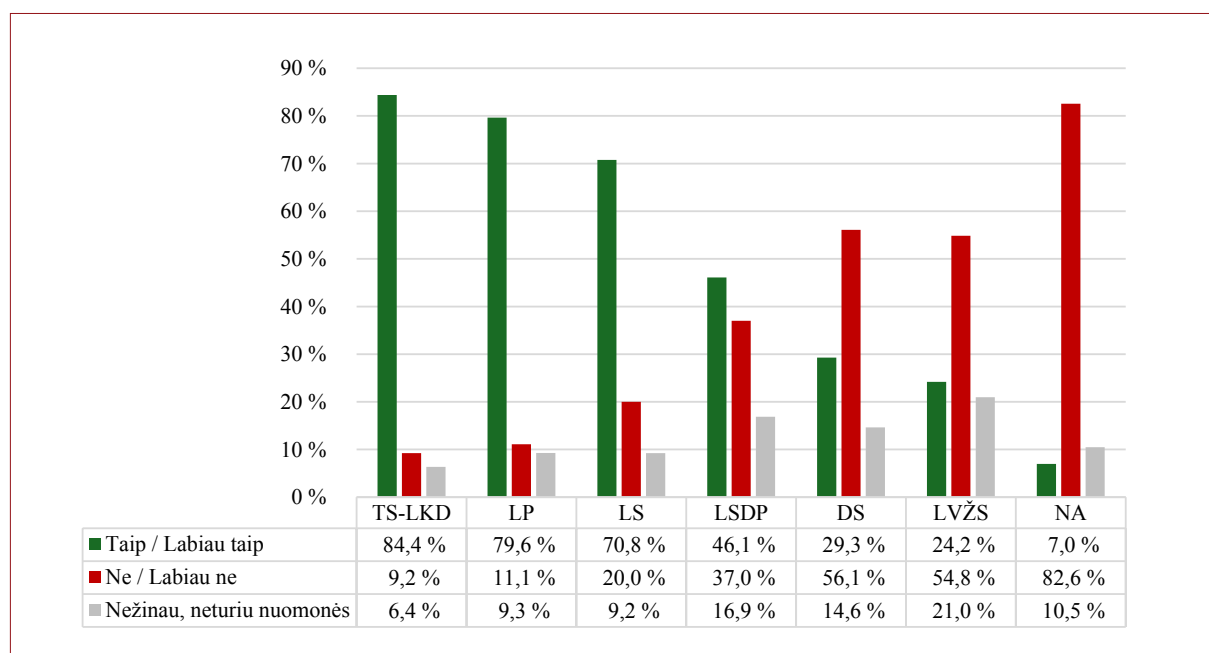
³⁶ Buvo kreiptasi į Lietuvos socialdemokratų partiją, Tėvynės sąjungą-Lietuvos krikščionis demokratus, Demokratų sąjungą „Vardan Lietuvos“, Liberalų sąjūdį ir Laisvės partiją.

³⁷ TS-LKD užsakymu 2024 m. rugsėjo 11–18 d. apklausą atliko duomenų rinkimo agentūra UAB „Norstat“. Imtis: N=1001, paklaida + / -3,1 %. Metodas: apklausa internetu CAWI. Tikslinė grupė: 18 metų ir vyresni Lietuvos gyventojai. Tyrimas reprezentatyvus pagal lytį, amžiaus grupes ir gyvenamąją vietovę.

Iš pateiktų duomenų (žr. 1 grafiką) galime matyti, kad 45,3 proc. respondentų pritaria, jog po rinkimų formuojant koaliciją politinė partija „Nemuno aušra“ (toliau – NA)³⁸ neturėtų būti kviečiama į valdančiąją koaliciją. Tai stebėtinai didelis rezultatas. Įdomu, kad, žvelgiant į rezultatus pagal partijų elektoratų pjūvius (žr. 2 grafiką), matoma ryški tendencija, kad nekviesti NA į koaliciją pritaria ne tik centro dešiniųjų³⁹ partijų (TS-LKD, LP, LS) elektoratai, bet ir didesnė dalis (46,1 proc.) socialdemokratų (LSDP) rinkėjų bei beveik trečdalis 29,3 proc. Demokratų sąjungos „Vardan Lietuvos“ elektorato. Tiesa, didesnė šios partijos elektorato dalis nepitaria (56,1 proc.) tokiam sprendimui. Gilesnė duomenų analizė rodo, kad tarp rinkėjų partinių preferencijų ir jų požiūrio, ar su NA turėtų būti sudaromos koalicijos, egzistuoja statistiškai reikšmingas ryšys ($\chi^2(64) = 510.42, p < .001$). Craméro V koeficientas (0.357) rodo vidutinio stiprumo sąsają tarp šių kintamųjų.

2 grafikas

Klausimo apie partijos „Nemuno aušra“ neįtraukimą į koaliciją atsakymų pjūvis pagal partijų elektoratus. Partijos išrikiuotos nuo didžiausio palaikymo iki mažiausio.

Galima apibendrinti, kad egzistuoja labai aiški centro dešiniųjų partijų rinkėjų nuostata nesudaryti koalicijos su „Nemuno aušra“, taip taikyti *cordon sanitaire*. Centro kairėje yra matoma ryški atvirkštinė nuostata. Išsiskiria socialdemokratų elektoratas – jis dalinasi bene perpus, su nedaug didesne dalimi elektorato, norinčio izoliuoti NA. Taip pat pažymėtina, kad DS ir LVŽS partijų elektoratų dalis, kuri nenori koalicijos su NA, yra proporcingai didesnė nei TS-LKD, LP, LS elektoratų dalis, kuri pasisako už NA įtraukimą į koaliciją. Visa tai ir aiškus statistinis ryšys leidžia teigti, kad rinkėjai gana palankiai priėmė *cordon sanitaire*⁴⁰ taikymo NA galimybę. Manytina, kad partijos mandatą taikyti tokią strategiją turėjo. Išlieka klausimas, kodėl, be centro dešiniųjų partijų, tarp kurių garsiausiai apie tai kalbėjo TS-LKD, kitos partijos neparėmė *cordon sanitaire* strategijos idėjos.

³⁸ TS-LKD – Tėvynės sąjunga-Lietuvos krikščionys demokratai; LP – Laisvės partija; LS – Liberalų sąjūdis; LSDP – Lietuvos socialdemokratų partija; DS – Demokratų sąjunga „Vardan Lietuvos“; LVŽS – Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga; NA – Politinė partija „Nemuno aušra“.

³⁹ Pabrėžiu, kad nesiekiu analizuoti, kas Lietuvos politinėje sistemoje yra dešinė, o kas yra kairė. Partijas skirstant į centro dešiniąsias ir centro kairiųjų remiamasi pačių partijų išsakytomis pozicijomis, kuriai politinio spektro pusei jos save priskiria.

⁴⁰ Nors apklausoje *cordon sanitaire* terminas nebuvo vartojamas, klausimo turinys yra panašus į teorinį *cordon sanitaire* termino turinį.

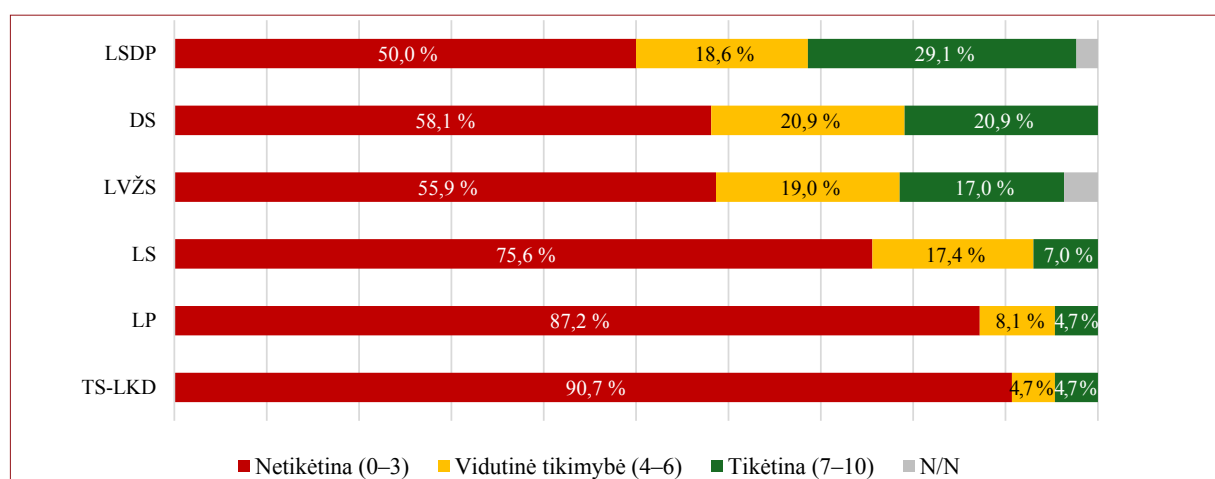
Cordon sanitaire ribotumas Lietuvos politinėje sistemoje

Akivaizdu, kad *cordon sanitaire* taikymas turi ribas. Iš šiame straipsnyje jau išdėstytų teorinių pagrindų matome, kad partija turi turėti nauda rinkimuose paremtą motyvą taikyti *cordon sanitaire* strategiją (antra sąlyga). Mano nuomone, Lietuvos politinėje sistemoje turime reikšmingą faktorių, kuris trukdo tiek partijų ikirinkimui bendradarbiavimui, tiek ir strateginiams susitarimams iš sistemos atskirti radikalias politines jėgas. Tai – mišri rinkimų sistema ir jos mažoritarinė dviejų turų dalis. Būtent vienmandatės apygardos yra galutinis Seimo rinkimų rezultatą lemiantis faktorius. Per pastaruosius penkis Seimo rinkimų ciklus mandatai, laimėti vienmandatėse apygardose, sudarydavo vidutiniškai 61 proc. (nuo 54 proc. iki 65 proc.) laimėjusios partijos frakcijos Seime⁴¹. Akivaizdu, kad pergalės vienmandatėse apygardose suteikia laiminčiai partijai esminį pranašumą. Todėl vienmendačių apygardų, o ypač jų antrų turų, reikšmė Lietuvos politinėje sistemoje yra itin didelė. Šiuo aspektu Lietuvos rinkimų sistemos dilemos primena tas, kurios buvo paminėtos Prancūzijos atveju.

Analizuojant tos pačios TS-LKD užsakymu atliktos apklausos duomenis, galima rasti klausimą: „Lietuvoje yra daug partijų ir visos jos norėtų Jūsų balso. Pasakykite, ar tikėtina, kad Jūs kada nors balsuotumėte už kiekvieną iš šių partijų? „0“ reiškia „visiškai netikėtina“, o „10“ reiškia „labai tikėtina“. Šis klausimas paremtas prof. Ainės Ramonaitės aprašyta ir 2016 m. porinkiminėje studijoje išbandyta polinkio balsuoti už partiją matavimo metodologija⁴². Kaip teigia A. Ramonaitė, „[polinkio balsuoti už partiją matavimas] leidžia tiksliau negu partijų patikimo ar nepatikimo matas įvertinti partinių preferencijų susiklojimo lygį, parodo partinės sistemos konkurencingumo laipsnį, atskleidamas, koks yra atstumas tarp labiausiai rinkėjo vertinamos partijos ir kitų alternatyvų“⁴³. Praktikoje šis metodologinis įrankis naudojamas bandant pamatuoti, kokia yra kitų partijų elektorato dalis, kuri gali balsuoti už vieną ar kitą partiją ir todėl yra pasiekama antrame Seimo rinkimų ture. Turimi apklausos duomenys rodo (žr. 3 grafiką), kad kairėje politinio spektro pusėje yra labai ryški tendencija, kad net nuo 17 iki 29 proc. NA elektorato esant galimybei ir poreikiui palaikyti LSDP, DS, LVŽS partijas. Tai yra reikšmingas procentas, palyginti su vienaženkle tikimybe balsuoti už centro dešiniąsias partijas. Šie duomenys leidžia teigti, kad centro kairiosios partijos antruose turuose turėdamos gerokai didesnės dalies NA elektorato palaikymą turi strateginį pranašumą prieš dešiniąsias.

3 grafikas

Klausimo apie balsavimo tikimybę už kurią nors partiją pjūvis per partijos „Nemuno aušra“ elektoratą

⁴¹ 2008 m. – 60 proc., 2012 m. – 60 proc., 2016 m. – 65 proc., 2020 m. – 54 proc., 2024 m. – 65 proc.

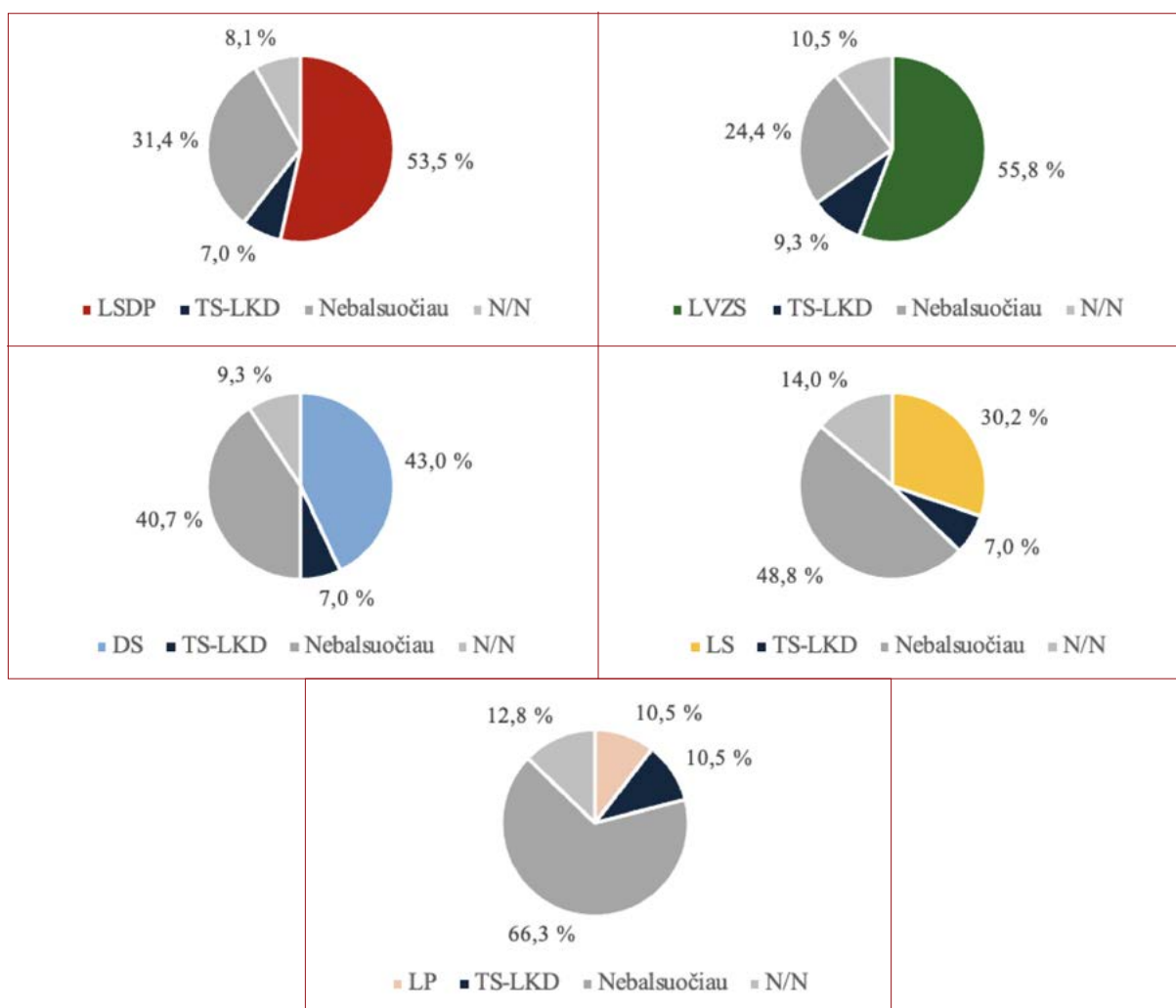
⁴² Ramonaitė, A. Polinkis balsuoti už partiją kaip naujas elgesio per rinkimus analizės būdas: galimybės ir metodologinės problemos. *Politologija*, 2017, Vol. 2 (86), p. 44–83. <https://doi.org/10.15388/Polit.2017.2.10743>.

⁴³ *Ibidem*, p. 71.

Labai panašius rezultatus rodo ir kitas tos pačios apklausos klausimas: „Jeigu Seimo rinkimų antrame ture Jums tektų rinktis tik tarp dviejų konkrečių partijų, už kurios partijos kandidatą balsuotumėte?“. Šio klausimo tikslas – modeliuoti Seimo rinkimų vienmandačių apygardų antrą turą baigtį remiantis prielaida, kad rinkėjai antrame Seimo vienmandačių rinkimų ture balsuos ne tiek už konkretų kandidatą (asmenį), kiek už arba prieš partiją. Todėl tokia partijų akistata leidžia matyti tendencijas, kur gali keliauti elektoratas, kai nelieta jo pirminio pasirinkimo. Šiuo atveju (žr. 4 grafiką) yra modeliuojama, kaip NA rinkėjai elgtųsi antrame ture rinkdamiesi iš TS-LKD ir kitų penkių partijų. Rezultatai yra ganėtinai iškalbingi: porose su centro kairiajai save priskiriančiomis partijomis NA elektoratas rinktųsi bet kurią iš jų, o tik ne TS-LKD. Tai dar stipriau rodo, kad centro kairiosios partijos turi glaudų ryšį su NA elektoratu. Esant tokiems scenarijams LSDP, LVŽS ir DS stipriai sutraukia NA elektoratą, o tai yra strateginis pranašumas esant antruose turuose su didžiausia centro dešiniąja partija – TS-LKD.

4 grafikas

Skirtingas antrų turų modeliavimas

Išvados

Apibendrinant galima teigti, kad *cordon sanitaire* strategija yra įdomus ir reikšmingas politikos mokslų tyrimų fenomenas, kuriam reikia skirti dėmesį. Lietuvos atveju 2024 m. buvo pirmasis kartas, kai kuri nors iš politinio lauko dalyvių pasiūlė šią strategiją pritaikyti. Partiją „Nemuno aušra“ kiti politinės sistemos dalyviai matė kaip radikalią ir antisistemine jėgą, todėl ji galėjo būti matoma kaip natūralus *cordon sanitaire* strategijos taikymo objektas.

Turimų duomenų analizė rodo, kad didesnė dalis rinkėjų reiškė paramą *cordon sanitaire* taikymui „Nemuno aušros“ atžvilgiu. Tačiau mišri Lietuvos rinkimų sistema tapo barjeru, kuris neleido realiai pritaikyti *cordon sanitaire* strategijos. Taip atsitiko dėl vienmandačių apygardų antrų turų specifikos. Centro kairiosioms jėgoms partijos „Nemuno aušra“ elektorato parama buvo strategiškai reikšminga kovoje su centro dešiniomis partijomis. Šioms, o ypač TS-LKD, buvo strategiškai palanku ir reikšminga taikyti *cordon sanitaire* strategiją, nes jų santykis su partijos „Nemuno aušra“ elektoratu buvo minimalus.

Galiausiai centro kairiųjų partijų strateginės galimybės izoliuoti „Nemuno aušrą“ nuo patekimo į valdžią buvo ribotos. Jei centro kairiosios partijos būtų priėmusios centro dešiniųjų partijų kvietimą izoliuoti partiją „Nemuno aušra“, tikėtina, kad šių partijų elektoratas būtų reagavęs su neigiamų nuostatų augimu centro kairiųjų partijų atžvilgiu (pavyzdžiui, didesniu procentu nusprendę nebalsuoti antruose turuose, kuriuose susiduria LSDP ir TS-LKD kandidatai). Tai būtų panaikinę jų strateginį pranašumą prieš centro dešiniąsias partijas. Mano nuomone, būtent šis strateginis išskaičiavimas galiausiai tapo esminiu barjeru, neleidusiu praktikoje pritaikyti *cordon sanitaire* strategijos partijai „Nemuno aušra“.

Tikėtina, kad Lietuvos politinė sistema, kaip ir daugelis vakarietiškų demokratinėse politinėse sistemose, ateityje radikalizuosis. Todėl *cordon sanitaire* strategijos taikymo svarba ateityje gali vėl aktualizuotis. Atsižvelgiant į šią aplinkybę, rekomenduotina politikos mokslininkams nuosekliau tirti tokios strategijos taikymo galimybes, visuomenės paramą jai. Taip pat ateities tyrimuose verta plačiau aptarti kitų institucinių mechanizmų, pavyzdžiui, prezidento vaidmens ir teisinio apribojimo kelių taikymo prieš radikalius, antisisteminius politinės sistemos dalyvius galimybes.

Šaltiniai ir literatūra

- Akkerman, Tjitske; Rooduijn, Matthijs. Pariahs or Partners? Inclusion and Exclusion of Radical Right Parties and the Effects on Their Policy Positions. *Political Studies*, 2015, Vol. 63 (5), p. 1140–57. <https://doi.org/10.1111/1467-9248.12146>
- Axelsen, Jørgen Eikvar. The Cordon Sanitaire: A Social Normbased Model. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 2024, Vol. 34 (2), p. 277–297. <https://doi.org/10.1080/17457289.2023.2168272>
- Biard, Benjamin. Challenging the Cordon Sanitaire in Belgium: A Diachronic Analysis. *Belgian Exceptionalism. Belgian Politics between Realism and Surrealism* / Eds. Didier Caluwaerts, Min Reuchamps. London: Routledge, 2021, p. 79–91. <https://doi.org/10.4324/9781003104643-8>
- Capocchia, Giovanni. Defending Democracy: Reactions to Political Extremism in Inter-war Europe. *European Journal of Political Research*, 2001, 39 (4), p. 431–460. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.00584>
- De Jonge, Léonie. The Curious Case of Belgium: Why Is There No Right-Wing Populism in Wallonia? *Government and Opposition*, 2021, Vol. 56 (4), p. 598–614. <https://doi.org/10.1017/gov.2020.8>
- Downs, William M. How Effective Is the Cordon Sanitaire? Lessons from Efforts to Contain the Far Right in Belgium, France, Denmark and Norway. *Journal of Conflict and Violence Research*, 2002, Vol. 4 (1), p. 32–51. <https://doi.org/10.11576/JKG-5614>
- Finnsdottir, Maria Sigrídur. Far-Right Cooperation: Gender, Political Networks, and the *Cordon Sanitaire* in the European Parliament. *European Union Politics*, 2024, Vol. 25 (4), p. 772–798. <https://doi.org/10.1177/14651165241274365>

- Forstenzer, Joshua. Will the 'front républicain' Carry Macron to Power? *LSE Blog*, 2017-05-01. Prieiga per internetą: <https://tinyurl.com/ykcksysp> [žiūrėta 2025-07-25].
- Heinze, Anna Sophie. Strategies of Mainstream Parties towards Their Right-Wing Populist Challengers: Denmark, Norway, Sweden and Finland in Comparison. *West European Politics*, 2018, Vol. 41 (2), p. 287–309. <https://doi.org/10.1080/01402382.2017.1389440>
- Krause, Werner; Cohen, Denis; Abou-Chadi, Tarik. Does Accommodation Work? Mainstream Party Strategies and the Success of Radical Right Parties. *Political Science Research and Methods*, 2023, Vol. 11(1), p. 172–79. <https://doi.org/10.1017/psrm.2022.8>
- Lybertytė, Augustė; Skėrytė, Jūratė. Blinkevičiūtė apsigalvojo: koalicija su Žemaitaičio „Nemuno aušra“ yra sunkiai suvokiama. *LRT.LT*, 2024-09-06. Prieiga per internetą: <https://tinyurl.com/m5upfenv> [žiūrėta 2025-07-25].
- Ramonaitė, Ainė. Polinkis balsuoti už partiją kaip naujas elgesio per rinkimus analizės būdas: galimybės ir metodologinės problemos. *Politologija*, 2017, Vol. 2 (86), p. 44–83. <https://doi.org/10.15388/Polit.2017.2.10743>
- Rummens, Stefan; Abts, Koen. Defending Democracy: The Concentric Containment of Political Extremism. *Political Studies*, 2010, Vol. 58 (4), p. 649–65. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.2009.00809.x>
- Schroeder, Wolfgang; Ziblatt, Daniel; Bochert, Florian. Brandmauer – Still Alive!: Empirical Findings on Support for the AfD by Established Parties in Eastern Germany (2019–2024). *WZB Berlin Social Science Center*, 2025-01. Prieiga per internetą: <https://tinyurl.com/4jv9akth> [žiūrėta 2025-07-25].
- Stankevičius, Augustas. Landsbergis ragina prezidentą burti „sanitarinį kordoną“ prieš radikalus valdžioje. *LRT.LT*, 2024-09-04. Prieiga per internetą: <https://tinyurl.com/ctnye5n4> [žiūrėta 2025-07-25].
- Turnbull-Dugarte, Stuart J. Public Support for the Cordon Sanitaire: Descriptive Evidence from Spain. *Party Politics*, 2024, Vol. 31 (4), p. 1–9. <https://doi.org/10.1177/13540688241246141>.
- Van Spanje, Joost. Parties beyond the Pale: Why Some Political Parties Are Ostracized by Their Competitors While Others Are Not. *Comparative European Politics*, 2010, Vol. 8 (3), p. 354–83. <https://doi.org/10.1057/cep.2009.2>.
- Wilke, Peter. Germany's Far-Right 'Firewall' Cracks. *Politico.eu*, 2023-10-04. Prieiga per internetą: <https://tinyurl.com/y7j6ehj3> [žiūrėta 2025-07-25].